

INFORMACIJA

Sąjunginis simpoziumas „Etnolingvistiniai dabarties ir praeities baltų-slavų kontaktai“

1978 m. gruodžio 11–15 d. Maskvoje, TSRS MA Slavistikos ir balkanistikos institute, įvyko sąjunginis simpoziumas „Etnolingvistiniai dabarties ir praeities baltų-slavų kontaktai“, kuriame dalyvavo Maskvos, Vilniaus, Rygos, Kauno, Liepojos, Minsko, Kijevo, Leningrado bei Lenkijos kalbininkai, tautosakininkai, etnografai, archeologai, istorikai, antropologai. Septyniuose posėdžiuose buvo perskaityti 39 pranešimai; išleistas simpoziumo pranešimų rinkinys¹, kuriame paskelbtos 47 pranešimų tezės bei V. Toporovo įžanginės pastabos ir lietuvių, latvių, baltarusių, lenkų šnektų tekstai, užrašyti bei transkribuoti A. Jonaitytės, A. Vidugirio, A. Breidako, T. Sudnik, V. Vereičiaus.

Labai įdomios V. Toporovo (Maskva, TSRS MA Slavistikos ir balkanistikos institutas) „Įžanginės pastabos (Laiko bei erdvės kategorijos ir baltų kalbotyra)“, kuriose mokslininkas tvirtina, kad „baltiškoji“ hidronimija praktiškai sutampa su „Vidurio Europos“. Šis ir kiti faktai, jo nuomone, leidžia baltų kalbas laikyti ne tik tolima indoeuropiečių kalbos palikuone ir patikimiausia iš dabartinių kalbų jos tęsėja ir liudininke, bet ir ta pačia tebevertojama kalba. Iš vienos pusės, baltų ir slavų kalbos yra seserys, iš kitos, – baltų kalbos yra slavų kalbų motina.

Su šiomis pastabomis glaudžiai susiję ir pranešimai apie seniausias baltų-slavų kalbų bei kultūrų santykius. Archeologas V. Sedovas (Maskva, TSRS MA Archeologijos institutas) pranešime „Slavai ir baltai senovėje (archeologijos duomenimis)“ teigė, kad ankstyvieji slavai susidarė I tūkstantmečio pr. m. e. antroje pusėje vidurio Vyslos baseine ir gretimose Oderio baseino srityse, susimaišius rytinių lūžytėniškos kultūros grupių žmonėms su baltišk-

kosiomis Pamario kultūros gentimis. Pastarosios davė slavų kalbai tas ypatybes, kurios ją jungia su baltų (iš esmės su vakarų baltų) kalba. Vėliau slavai paplito didžiuliuose plotuose, kuriuose ligi tol gyveno baltai. Pastarieji daug davė senovės rusų, susidariusių baltų-slavų simbiozės sąlygomis, kultūrai, buičiai ir kalbai.

V. Martynovas (Minskas, B TSR MA Kalbotyros institutas) savo pranešime „Baltų-slavų leksikos bei žodžių darybos santykiai ir slavų glotogenezė“ teigė, kad priesagų tyrimo medžiaga patvirtina, jog slavai kilo iš vakarų baltų. Akivaizdūs ir dideli baltų bei slavų leksikos ir kiti kalbos skirtumai atsirado dėl to, kad daugelį slavų kalbų baltiškųjų faktų išstūmė italikų bei iranėnų sinonimai. Laipsniškas retrospektyvinis iranėnų ir italikų sluoksnių nuėmimas priartina slavų leksiką prie baltiškiosios ir patvirtina tezę, kad praslavų kalbos pagrindas yra vakarų baltų tarmė.

V. Čekmanas (Minskas) pranešime „Baltų-slavų kalbų bendrijos susidarymas ir skilimas istorinės fonetikos duomenimis“ taip pat tvirtino, kad įvairūs naujadarai atitolino praslavų kalbą nuo būklės, visiškai artimos atkuriamai baltiškajai; dauguma praslavų fonetinių naujadarų išplito dėl periferinių prabaltoslavų kalbinio arealo tarmių kontaktų su skitų šakos iranėnų kalbomis.

Nors V. Mažiulis (Vilnius, VVU) simpoziume nedalyvavo, jo pranešime „Seniausių vakarų baltų-slavų kalbų ryšių klausimu“ tezėse paskelbtos mintys yra labai svarbios. Mokslininko teigimu, ligi paskutinių amžių pr. m. e. vakarų baltų-slavų kontaktai „silpnėjo“ dėl to, kad tuo metu vakarų baltų tarmė tebeveikė „venetų“ ir kitų kaimynų tarmės. Nuo paskutinių amžių pr. m. e. vakarų baltų ir slavų kontaktai stiprėjo, ir – tuo labiau, kuo arčiau mūsų laikų.

J. Smirnovas pranešime „Baltų-slavų epo santykiai“ teigė, kad yra daug lietuvių-pietų slavų tautosakos atitikmenų (pavyzdžiui, žinomų tik Makedonijoje ir Lietuvoje), bendrų

¹ Конференция „Этнолингвистические балто-славянские контакты в настоящем и прошлом“. Предварительные материалы (11–15 декабря 1978 г.). М., 1978, 152 с.

Lietuvos, Baltarusijos, Ukrainos, Slovakijos, Bulgarijos melodijų. Remdamasis šiais ir kitais duomenimis, mokslininkas laiko baltų-slavų folklorinę vienybę realia.

N. ir S. Tolstojų (Maskva) pranešime buvo nurodyti kai kurie baltų-slavų senosios dvasinės kultūros atitikmenys.

Su pastaraisiais labai susijęs ir T. Sudnik bei T. Civjan pranešimas, kuriame balkaniškoji mitologinė medžiaga pateikta, remiantis daugiausia rumuniškaisiais duomenimis, bei V. Toporovo pranešimas apie baltų ir slavų dievo karvytės (*Coccinella septempunctata*) pavadinimus (pastarasis pranešimas nebuvo skaitytas).

R. Agejeva (Maskva) pranešime „Rytų slavų teritorijos baltiškiosios kilmės toponimijos tarpsritinio tyrimo problemos“ mėgino nustatyti maksimalų baltų arealą. Ji tvirtino, kad Pskovo ir Naugardo žemių hidronimijos tyrimas leidžia patraukti į šiaurę baltiškiosios toponimijos ribas; kai kuriuos P. Aristės nustatytus Estijos ikifiniškus pavadinimus, be abejo, galima aiškinti baltų kalbų duomenimis (tarp jų – *Peipus, Narva* ir kt.).

S. Cimermanis (Ryga, Latvijos TSR MA Istorijos institutas) pranešime „Apie bendruosius baltų ir slavų tautų žvejybos įrankių elementus“ teigė, kad žvejybos įrankiai ir jų terminija patvirtina V. Sedovo ir R. Agejevos pateiktus duomenis apie senovinį baltų paplitimą. Vėliau diskusijoje Cimermanis pasakė labai įdomų faktą, kad ir šiuo metu Estijoje apie Narvą, Peipaus ežerą tebėra latviškai kalbančių žmonių.

M. Lekomceva (Maskva, TSRS MA Slavistikos ir balkanistikos institutas) savo pranešime „Baltų kalbų kai kurių fonologinių sistemų tipologinių charakteristikų interpretacijos klausimu“ nagrinėjo baltų kalbų fonologinio lygmens branduolinės posistemės tipą, būdingą arealui, apribotam vakaruose vokiečių kalba, pietuose – graikų, rytuose – rusų ir ukrainų kalbomis.

Šis arealas sutampa su genetikos nustatyto žmonių, turinčių genofondą, kuriam kraujo grupėse būdingas geno B svyravimas tarp 10–15%, arealu. Genetikai geno B pasiskirstymą priskiria seniausiam žmonijos istorijos laikotarpiui. Naujų baltų kalbų skolinių fonologinių posistemų tipologinė analizė rodo, kad jie priklauso „baltiškajam“ tipui, į kurį įeina ir šiaurės Lenkijos tarmės, vokiečių bei kašubų kalbos, Elando ir Gotlando salų bei kai kurios žemyno švedų ir norvegų tarmės. Šis plotas iš dalies atitinka Hanzos sąjungai ir kitiems istoriniams kontaktams Baltijos jūros rajone. Genetikoje šis regionas žinomas kaip 60–65% geno 0 paplitimo sritis.

Diskusijoje Lekomcevos pranešimas buvo labai gerai įvertintas. A. Nepokupnas (Kijevas) teigė, kad Lekomcevos pranešimas svarbus dar ir tuo, kad aptinkamos baltų-Adrijos izoglosos – netgi muzikos ir kitose srityse. V. Ivanovas (Maskva) tvirtino, kad muzika paveldima genetiškai.

Labai įdomiai simpoziume buvo sprendžiamas ir baltarusių etnogenezės klausimas. A. Mitrofanovo (Minskas) pranešime „Geležies amžiaus (VII a. pr. m. e. – VIII m. e. a.) Baltarusijos teritorijos rytų baltų senienos“ buvo tvirtinama, kad šiuo metu jau nustatyta, jog didelėje Baltarusijos teritorijos dalyje ir jai gretimose Ukrainos ir RTFSR srityse ligi VII–VIII m. e. a. gyveno rytų baltai.

E. Katonova (Minskas) pranešime „Hidronimijos duomenys apie baltų-slavų kontaktus Baltarusijos šiaurėje“ teigė, kad lingvistinis Baltarusijos teritorijos Dauguvos baseino hidronimijos tyrimas parodė, jog iš 1618 surinktų pavadinimų (įskaitant variantus) pusei pavyko rasti gretinamąją toponiminę ir apeliatyvinę medžiagą. Iš pastarųjų pavadinimų 18,5% galima laikyti slaviškais, 17,5% vandenvardžių aiškinami baltų kalbų duomenimis, o likusioji dalis – 64% pavadinimų – pakankamai pagrįstai gali būti gretinama tiek su baltų, tiek su slavų apeliatyvais ir toponimais. Kadangi šiame regione baltai ir slavai kartu gyveno ilgai ir taikiai, galima sakyti, kad šie vandenvardžiai atsirado dėl dviejų kalbų sistemų – baltų ir slavų – kūrybos. Dažnai slavai kūrybiškai perimdavo baltiškuosius pavadinimus, pritaikydami juos savo gimtosios kalbos sistemai, arba išsiversdavo.

V. Rimšos pranešime buvo pateikti 276 baltiškos kilmės baltarusių asmenvardžiai. Tai patvirtina Sedovo teiginį, kad baltarusių tautos susidarymo priežastis – vienalytis baltų substratas visoje Baltarusijos teritorijoje. Taigi baltarusiai yra suslavinti baltai.

Įdomus buvo J. Laučiūtės (Leningradas) pranešimas „Baltų substratas slavų kalbų leksikoje“, kuriame iškelta mintis, kad daugelis baltų kalbų slavų kalbose atsirado iš baltų substrato.

Labai mokslininkus sudomino V. Ivanovo (Maskva, TSRS MA Slavistikos ir balkanistikos institutas) pranešimas „Ide. **sont-* baltų kalboje ir modus relativus priešistorė“.

Palankiai simpoziumo dalyviai atsiliepė apie B. Kerbelytės (Vilnius, Lietuvos TSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institutas) pranešimą „Baltų-slavų kontaktų atspindys pasakose“, kuriame buvo panaudota pasakų struktūros ir tekstų prasmės aprašymo metodika, pranešėjos

kuriama, bendradarbiaujant su matematiku A. Valužiu.

Simpoziume pranešimus dar skaitė V. Dybo, L. Nevskaja, O. Trubačiovas (Maskva), A. Vanagas, A. Vidugiris (Vilnius) – F. Klimčiukas (Minskas), A. Blinkena, A. Breidakas, O. Bušas, V. Dambė, E. Kuokarė, B. Reidzanė (Ryga), A. Rekena (Liepoja), L. Salavei, A. Suprūnas (Minskas), A. Nepokupnas (Kijevas), I. Grek-Pabisova, S. Kolbuševskis, M. Kondratiukas, J. Ochmanskis, E. Smulkova, Taborska (Lenkija), E. Grinaveckienės (Vilnius) – J. Mackevič (Minskas) pranešimą perskaitė Klimčiukas. Be to, simpoziumo pranešimų tezių rinkinyje išspausdintos E. Nijto – M. Remelio, J. Solovjovos, V. Koroliuko (Maskva), A. Girdenio, S. Nedeliajevos-Steponavičienės, Z. Zinkevičiaus (Vilnius), T. Zdancevičiaus (Lenkija), R. Ekerto (VDR) pranešimų tezės.

Baigdamas sąjunginio simpoziumo pranešimų trumpą apžvalgą, norėčiau dar atkreipti

dėmesį į V. Toporovo „Įžanginėse pastabose“ pateiktas problemas. Mokslininko nuomone, baltistai artimiausioje ateityje turėtų išspręsti šiuos uždavinius:

1) sukurti baltų kalbų lyginamąją istorinę gramatiką, stengiantis atstatyti senesnę baltų kalbos būklę, nesutampančią su užfiksuota;

2) sudaryti lyginamąjį baltų žodyną su baltų leksikos senovinio branduolio rekonstrukcija ir nurodymais, kas iš pastarojo galėtų įeiti į bendraindoeuropietišką žodyną;

3) išleisti bendrą baltų hidronimijos ir toponimijos veikalą (pavyzdžiui, atlasą su atitinkančiais tyrimais), apimančią platesnį arealą, negu dabartinis baltų;

4) sukurti slavybių baltų kalbose ir baltų slavybių kalbose suvestinį veikalą;

5) ištirti baltų indėlį į šiaurės rytų Europos kultūrą.

V. Rimša